

BILDANDE AV RISRÖDS NATURRESERVAT I RÄTTVIKS KOMMUN

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § i miljöbalken att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 2, som naturreservat. Området är ca 60 ha och består till stor del av örtrik granskog. Reservatets slutliga gränser utmärks i fält.

Länsstyrelsen fastställer samtidigt skötselplanen, enligt bilaga 3, med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken. Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Risröd
Kommun	Rättvik
Län	Dalarna
Natura 2000-beteckning	SE0620308 Risröd
Församling/socken	Rättvik
Naturgeografisk region	28b Kuperad sydlig boreal
Fastigheter	Nedre Gärdsjö 8:11 Nedre Gärdsjö 16:12 Nedre Gärdsjö 53:9 Nedre Gärdsjö 28:11 Nedre Gärdsjö 41:19
Nyttjanderätter mm	-
Areal	Total areal: 61 ha Landareal: 61 ha Produktiv skogsmark: 61 ha

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Bevara områdets rikedom av orkidéer och andra örter samt andra nationellt, eller regionalt, hotade arter. Detta gäller speciellt orkidén guckusko som här har en av sina rikaste förekomster i länet.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Bevara områdets huvudsakliga karaktär av örtrik granskog men att i övrigt låta skogen fritt utveckla de naturvärden som förknippas med naturskogar. Naturtypen örtrik granskog är även det ett skäl för att reservatet anslutits till Natura 2000.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

För de delar som idag utgörs av kalhyggen är syftet att de ska utvecklas till granbestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.

Syftet ska nås genom

Föreskrifter för området

- Området undantas från skogsbruk och annan verksamhet som kan äventyra de växtsamhällen som är knutna till skogen.

Skötsel i enlighet med skötselplan

- För att säkerställa en rik flora måste ett visst decimering av gran göras regelbundet så ljus tillåts nå ned till marken. Detta gäller även för områden som har potential att utveckla en örtrik flora men där skogen idag står för tät.

- För de delar av skogen som inte hyser förutsättningar att utveckla en örtrik flora, är i stället syftet att låta skogen utvecklas helt utan mänsklig påverkan.

- Bestånd som idag utgörs av kalhyggen skall i stort få utvecklas fritt, men skötas på ett sådant sätt att slutprodukten blir bestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.

- Iordningställande och underhåll av leder samt information om områdets värden.

Skäl för beslut

Prioriterade bevarandevärden

Biologisk mångfald

Områdets naturvärden är främst knutna till den örtrika markvegetationen. I området har 11 orkidéarter dokumenterats, varav en rödlistad, och guckuskon har här ett av sina största bestånd i länet. Detta tillsammans gör området till en av de finaste orkidélokalerna i Dalarna. Förutom detta har 5 rödlistade svampar dokumenterats i området. Skyddet av skogen i Risröd är därför ett led i bevarandet av biologisk mångfald.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Den yttersta orsaken till florans yppighet torde vara en kombination av att moränen är kalkinblandad, samt att området ligger på en nordvänd sluttning vilket medför rörligt markvatten. En annan bidragande orsak kan vara att området fram till i början av 1900-talet nyttjats för slätter. Sedan dess har området beskogats och idag växer här en knappt 100-årig granskog, med inslag av tall och björk.

På grund av skogens ringa ålder är det sparsamt med naturvärden förknippade med äldre naturskogar men ställvis finns oskötta bestånd med ett större inslag av exempelvis död ved och vedsvampar. Det finns dock en risk för att markfloran kvävs om granskogen tillåts växa sig allt för tät. Därför är ett försiktigt decimering av gran nödvändigt under årens lopp, åtminstone i de delar med högst floristiska värden.

Natura 2000

Risröd är utpekad som särskilt bevarandeområde i det internationella Natura 2000-nätverket. Syftet med Natura 2000-området SE0620308 Risröd är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för följande art och naturtyp:

- 1902 Guckusko
- 9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Miljömål

Utifrån regeringens proposition 2000/01:130 tog riksdagen i november 2001 beslut om generations- och delmål för 14 av de 15 miljö kvalitetsmål som tidigare antagits av riksdagen. Ett av dessa nationella miljö kvalitetsmål heter Levande skogar och har ett delmål som säger att ytterligare 320 000 ha skyddsvärd skogsmark i landet ska skyddas som naturreservat till år 2010, räknat från 1998.

Ur ett riksperspektiv omfattas få kalkpåverkade örtrika granskogar av naturreservat och skyddet av skogen i Risröd är därför, förutom ett led i att uppfylla miljömålet Levande skogar, även ett led i att vårda och bevara en värdefull naturmiljö.

Motiv för bildande av naturreservat

Skyddsform

De främsta hoten mot naturvärdena är dels att skogen kalavverkas men också att skogen växer sig så tät att den örtrika markfloran missgynnas. Områdets storlek, och behovet av regelbundna skötselåtgärder, talar för att naturreservat är det lämpligaste skyddsinstrumentet för att långsiktigt bevara värdena.

Beslutet följer de riktlinjer som gäller för länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt floran. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med

7 kap 25 § MB finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken

Planeringsbakgrund

Området ligger inom friluftslivets riksintresseområde nr 13, benämnt Siljansområdet.

Området är utpekad som Natura 2000-område enligt 7 kap 27§ MB. Fastställandedatum för aktuell bevarandeplan är 2005-08-12.

Utdrag ur bevarandeplanen för SE0620308 Risröd:

Bevarandesyfte

Det främsta syftet för området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för habitat och arter som legat till grund för utpekandet av området till nätverket Natura 2000.

Bevarandemål

9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

- Arealen för habitatet ska ett sekel efter reservatsbildningens genomförande helst omfatta hela området och minst omfatta de 40 hektar som finns där idag.
- Död ved ska finnas med minst 20 m³/ha. Någon tidpunkt när detta mål ska vara uppnått är dock inte formulerad.
- Minst två av de typiska kärlväxterna ska förekomma i minst 70 % av provytorna

1902 Guckusko

- Över en 5-års period ska antalet plantor i området i medeltal ej understiga 3000. Under perioden 1977 -91 inventerades området årligen på antalet exemplar av arten. Det konstaterades då att antalet plantor kunde variera mellan 1300-9100 mellan olika år. Siffran 3000 är det lägsta 5 års medelvärde för denna tidserie.

Reservatsföreskrifter

För att säkerställa syftet med reservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för att nå syftet med reservatet och som anges i skötselplanen. Detsamma gäller för uppföljning av kvalitetsmål.

A Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. gräva, schakta, dika, dämna, anordna upplag eller på annat sätt skada eller påverka mark och vatten
2. avverka skog, utföra skogsvårdande åtgärd samt upparbeta eller ta bort döda träd och vindfällen med följande undantag.
  - Befintliga skjutgator får underhållsröjas.
3. gödsla, sprida aska eller använda bekämpningsmedel
4. framföra motordrivet fordon i terrängen, gäller både barmark och snötäckt mark, med följande undantag
  - Transportera ut älg, björn, större hjortvilt eller vildsvin med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation.
  - För tjänsteman i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende. Insatsen ska omgående anmälas till länsstyrelsen.
5. plantera in växter och djur
6. anlägga mark- eller luftledning och uppföra byggnad, mast eller annan anläggning, inklusive jakttorn och jaktpass med följande undantag.
  - Tillfälliga jaktpass av naturmaterial får uppföras
7. skada växande eller döda - stående eller omkullfallna - träd, stubbar och buskar.

B Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. Utmärkning av reservatet, uppsättning av informationstavlor samt anläggning och underhåll av leder samt parkering för friluftslivets behov.
2. Skötsel av naturreservatet sker genom t.ex. röjning, gallring, plockhuggning samt uppsättning och underhåll av stängsel.
3. Undersökningar för uppföljning av skötselplanen och reservatets syfte.

C Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda träd – stående eller omkullfallna – träd, stubbar och buskar.
2. framföra motordrivet fordon i terrängen, gällande både barmark och snötäckt mark.

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

3. gräva upp växter, insamla mossor, lavar, vedlevande svampar eller djur.
4. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större eller återkommande organiserade arrangemang.

Motiv till föreskrifter, undantag mm

A. Det övergripande motivet till föreskrifterna under A är att förbjuda sådana aktiviteter som kan störa den naturliga utvecklingen hos befintliga växtsamhällen i området.

I punkt A2 förbjuds alla former av avverkningar och skogsskötselåtgärder, vilket är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Denna föreskrift innebär att bestämmelserna i skogsvårdslagen och skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog ej ska gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom reservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler.

I punkt A4 och C2 förbjuds fordonstrafik i terrängen eftersom det är en stor risk att detta kommer att orsaka markskador, då stora delar av området är påverkat av rörligt markvatten.

Med ”fordon som inte ger skador på mark eller vegetation” avses banddrivna fordon. Fyrhjulingar eller traktorer får inte användas då marken är speciellt känslig för belastning under hösten då merparten av jakten på större vilt pågår.

Förbud mot permanenta jaktpass enligt punkt A6 gäller inte för passkonstruktioner som byggs av dit transporterade smala trädstammar. Taköverbyggnad får under jakten bestå av en presenning men denna får ej permanent vara kvar i skogen.

B. Punkterna B 1 – B 3 medger att vissa åtgärder får vidtas i reservatet. Länsstyrelsen bedömer att nyttan med dessa åtgärder är avsevärd. De delar som är i restaureringsbehov kräver åtgärder för att höga naturvärden ska uppnås. Information om reservatet samt anläggningar för friluftslivet bedöms idag ofta som högst angeläget för att tillmötesgå det rörliga friluftslivet. Forskning och uppföljning ingår som en naturlig del i reservat av denna karaktär, och är även ett krav som ställs på Natura 2000-objekt.

C. Punkterna under C inskränker allmänhetens nyttjande av området

C1. Skogens träd och markens flora är grunden för reservatets värde och får inte skadas. Matsvamp och bär får givetvis plockas i reservatet.

C3. Förekomsten av ett flertal värdefulla, ofta rödlistade, organismer motiverar skydd mot sådan plockning och insamling som kan inverka menligt på berörda populationer. Det är dock angeläget att undersökningar och insamlingar som förbättrar kunskapen om reservatets organismvärld kan ske. Normalt bör sådana undersökningar

kunna medges under förutsättning att de har ett allmänt intresse, att undersökningsmetoden inte orsakar bestående skada och att resultaten tillgängliggörs.

C4. Organiserade arrangemang kan om de bedrivs i olämplig omfattning, på olämpligt sätt, på olämplig plats eller under olämplig tid, störa andra besökare och negativt påverka naturmiljön. För att kunna inrikta den organiserade verksamheten till en hållbar och miljöanpassad sådan, krävs därför tillstånd av länsstyrelsen enligt punkt C4. Länsstyrelsen kan då ställa villkor och anvisa passande plats etc.

Det är inte förbjudet för allmänheten att tälta i reservatet och inte heller att elda under förutsättning att man inte skadar växande eller döda träd. Vill man inte ta med sig egen ved går det bra att plocka torra kvistar från marken eller bryta torrgrenar från växande träd utan att de skadas. Däremot får man t.ex. inte elda med delar av torrakor och stubbar eller liggande döda träd, s.k. lågor.

Ärendets handläggning

Risröd, eller Råbergsängarna som det kallats i vissa källor, och dess naturvärden har länsstyrelsen under flera decennier haft kunskap om. Konkreta planer på att ge området ett naturreservatsskydd realiserades dock först under 2000-talets första år.

Områdets naturvärden inventerades på nytt under hösten 2002 och i november samma år lämnades en begäran in till Naturvårdsverket om att få påbörja reservatsbildning för området. Naturvårdsverket lämnade avslag på denna begäran i början av 2003 men anmodade länsstyrelsen senare samma vår att föreslå området till Natura 2000. Orsaken var att allt för få områden med guckusko hittills infogats i nätverket. Trots att flera markägare motsatte sig att området skulle föreslås till Natura 2000 tog länsstyrelsen ändå beslutet att göra detta hösten 2003, då Risröd bedömdes vara en av de viktigaste guckusko lokalerna i hela länet.

Under sista kvartalet 2003 inkom det tre avverkningsanmälningar till Skogsvårdsstyrelsen som helt eller delvis låg inom det föreslagna Natura 2000 områdets gräns. För att kunna avstyra dessa avverkningar, fattade länsstyrelsen den 18/12 beslut om att ett interimistiskt naturreservat upprättades för hela Natura 2000 området. På grund av dessa händelser lämnade Naturvårdsverket också besked om att man ämnade godkänna att reservatsbildning påbörjades under 2004.

Tre markägare överklagade det interimistiska reservatet besluten i mitten av januari 2004. Regeringen avlog deras överklagan den 29/4 samma år.

Den 1 och 3 mars 2004 hölls informationsmöten för berörda markägare och andra sakägare. Ett flertal synpunkter på reservatets slutliga utformning inkom som ett svar på detta.

Det påpekades att namnet Råbergsängarna, som hittills använts som namn för området, egentligen avsåg ett annat område som låg någon kilometer österut. Risröd påstods i stället vara det hävdvunna namnet vilket bekräftades efter kontakter med ortnamnsrådet på Lantmäteriverket. Därför togs beslutet att ändra reservatets namn.

Önskemål från markägare om en gränsjustering i områdets nordvästra delar bifölls för att det skulle bli enklare för dessa att nå skiften på reservatets sydvästra sida.

Kompletterande inventeringar av kärlväxter och svampar gjordes i området under 2005.

Området har till största delen säkrats genom köp av marken. I början av december 2007 var 95% av arealen i statens ägo genom SVEFA eller Jordfondens försorg. Två markägare, representerade 1 ha av ytan, har valt inträngsersättning. Vid denna tidpunkt återstod två oavslutade markägarförhandlingar i ärendet, representerande 2,1 ha.

I december 2007 gick besluthandlingar ut på remiss till myndigheter, markägare och övriga sakägare. Endast ett yttrande med synpunkter på dokumenten inkom som svar vilket föranlett att smärre justeringar gjorts av skötselplanens text.

Upplysningar

Dispens från föreskrifter mm

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § MB medge tillstånd eller dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet.

Ersättningstalan

Förhandling om ersättning pågår mellan staten och sakägarna. Reglerna för sådan ersättning återfinns i 31 kap. 4, 5 och 13 §§ miljöbalken. Av 31 kap. 13 § framgår att sakägare under de förutsättningar som där anges måste väcka talan hos miljödomstolen inom ett år från det att beslutet vunnit laga kraft för att inte förlora sin rätt till ersättning.

Kungörelse

Beslutet kungörs på det sätt som gäller för författningar i allmänhet. Beslutet delges sakägarna enligt sändlista med delgivningskvitto. Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft omedelbart, även om beslutet överklagas.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 4 (formulär 6).

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Maria Norrfalk.

I den slutliga handläggningen deltog även jurist Gunilla Garbergs, t.f. länsantikvarie Tommy Nyberg, planarkitekt Beate Löfvenberg, t.f. funktionssamordnare Jemt-Anna Eriksson och miljöhandläggare Jonas Bergstedt, den sistnämnde föredragande.

Maria Norrfalk

Jonas Bergstedt

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Beslutskarta
3. Skötselplan
4. Överklagningsformulär

Följande personer har deltagit i handläggningen

Gunilla Garbergs Tommy Nyberg Beate Löfvenberg Jemt Anna Eriksson